

Л. В. ЛЕВАНЦЭВІЧ

Брэст, БрДУ імя А. С. Пушкіна

**МЯНУШКІ-ХАРАКТАРЫСТЫКІ БРЭСТЧЫНЫ:
СТРУКТУРНА-СЕМАНТЫЧНЫ АСПЕКТ**

Любыя онімы з'яўляюцца часткай гісторыка-культурнага жыцця нацыі, таму надзвычай інфармацыйная каштоўнасць уласнага імя як своеасаблівага кампанента нацыянальнай культуры відавочная.

Праз мянушкі семантызуюцца як станоўчыя, так і адмоўныя рысы характару і паводзіны чалавека. Як сведчыць сабраны фактычны матэрыял, у беларусаў-палешукоў значная колькасць мянушак мае адмоўную канатацыю (*Коцуба, Клыпа, Пэтэльня, Смердых, Козёл, Сатанка, Шмаровідлік, Скользкій, Поўх, Шыліпэй, Поліцай, Макарон, Шурпак*). Даная асаблівасць сведчыць пра тое, што беларусы прад'яўляюць высокія патрабаванні да маральных якасцей чалавека, яго паводзін у грамадстве і ўзаемаадносін з іншымі людзьмі. Мянушка актуалізуе самаадукацыйную і самавыхаваўчую дзейнасць чалавека, асабліва маладога. Яна прымушае людзей задумацца аб сваёй унутранай і знешняй сутнасці, магчыма, падштурхоўвае да таго, каб пастарацца адкарэктываваць асобасныя якасці ў пазітыўны бок і актывізаваць працэс самаўдасканалення.

Сярод усіх онімаў, мабыць, найбольшай універсальнасцю валодаюць мянушкі. Іх універсальнасць у тым, што яны не толькі канкрэтна называюць асобу, але і трапна характарызуюць яе па нейкай адметнай асаблівасці. У мянушках больш ярка выяўляецца творчая, індывідуальная перапрацоўка ўражанняў і ўвасабленне іх у канататыўным напаўненні мянушкі. Семантыка мянушкавых найменняў заўсёды добра “счытваецца”, яна зразумелая для іншых, так як мянушка для таго і надаецца, каб абазначыць і сацыяльна замацаваць рэальна існуючыя якасці, асаблівасці чалавека, зрабіць іх своеасаблівымі “меткамі”.

Вызначым, якія асаблівасці чалавека часцей становяцца падставай для ўтварэння характарыстычнай мянушкі.

Нестандартны рост чалавека – залішне высокі або залішне нізкі: *Длінны* – празвалі праз вялікі рост (в. Здзітава Бяроз.); *Повторак* – мужчына вельмі высокага росту (в. Замошша Іван.); *Морозы* – рослыя, дужыя мужчыны (в. Бярозавічы Пін.); *Мышка* – чалавек маленькага росту (в. Тэўлі Кобр.); *Кнопка* – чалавек маленькага росту (в. Тэўлі Кобр.); *Ціпка* – вельмі-вельмі маленька бабулька (в. Смалянца Пруж.).

Знешняя нехайнасць (у адзенні, прычосцы, чысціні цела): *Шуляк* – чалавек брудны (чорны), як крумкач (в. Здзітава Бяроз.); *Швабра* – заўсёды нехайныя валасы, брудныя, непрычасаныя (в. Першамайск Бяроз.).

Нестандартная вага чалавека – залішне тоўсты або худы: *Кóсточка* – дзяўчына, якая ў дзяцінстве была вельмі худая (в. Здзітава Бяроз.); *Фанэра* – хлопец, які ў дзяцінстве быў вельмі худы (в. Здзітава Бяроз.); *Мамантёнок* – дзяўчына, якая мела вялікую вагу (в. Здзітава Бяроз.); *Шар* – меў вялікую вагу (в. Здзітава Бяроз.); *Бóчечкі* – былі невысокага росту і “пухленькія” (в. Слабудка Пруж.); *Шквάρка* – прадзед быў худы, бы “шкварка” (в. Моталь Іван.); *Кій* – высокі і худы мужчына (аг. Павіцце Кобр.); *Скўпчык* – невялічкі, тоўсценькі чалавечак, прыземісты, падобны на капец з бульбаю (в. Бярозавічы Пін.); *Пóнчык* – з дзяцінства пакутаваў атлусценнем, вельмі тоўсты (в. Бярозавічы Пін.).

Нестандартныя часткі цела (ногі, рукі, галава, вушы, нос, вочы, губы): *Журавэль* – чалавек, у якога доўгія ногі (аг. Любішчыцы Івац.); *Лунаты* – мужчына, у якога вялікія, круглыя вочы (аг. Любішчыцы Івац.); *Чабурáшко* – чалавек, які меў вялікія вушы, бы “локатары” (в. Мачуль Стол.); *Бўсел* – мужчына з доўгім і вострым носам (аг. Павіцце Кобр.); *Губаты* – мужчына з вялікімі губамі (аг. Павіцце Кобр.); *Вырачок* – чалавек з вельмі вялікімі вачыма (в. Бярозавічы Пін.); *Гўсь* – мае доўгі нос з гарбінкай (в. Тэўлі Кобр.); *Окунь* – у мужчыны вельмі вялікія вочы (в. Смалянiца Пруж.).

Заганныя ўнутраныя якасці, рысы характару, паводзіны: *Ліса* – хітры мужчына, які прывык хоць штосьці ўкрасці (аг. Павіцце Кобр.); *Шнырко́* – зладзееваты, пранырлівы чалавек (в. Бярозавічы Пін.); *Шы́кля* – нелюдзімая жанчына, якая жыла наводшыбе, мала размаўляла з людзьмі, а больш сама з сабою (в. Бярозавічы Пін.); *Рэўко́* – заўсёды выглядаў незадаволеным усім і ўсімі, бурклівы чалавек (в. Бярозавічы Пін.); *Озіяты* – вельмі злыя, нястрыманыя людзі (в. Бярозавічы Пін.); *Півэнь* – задзірысты, няўступчывы чалавек (в. Бярозавічы Пін.); *Звэрык* – звераваты хлопец, які любіў часам нашкодзіць (в. Бярозавічы Пін.); *Куза́ка* – шкадлівая і малая жанчына (в. Смалянiца Пруж.).

Рэзка негатыўная ацэнка чалавека прысутнічае ў апошняй групе мянушак (заганныя ўнутраныя якасці, рысы характару, паводзіны). У канатацыі найменняў прысутнічае нядобразычлівасць, нават агрэсія ў адносінах да адрасата (*Га́дік, Ду́пач, Жа́ба, Мурмы́ль, Пэ́тэ́льня, Шнырко́, Чорт*). Устойлівае існаванне мянушак з іранічнай, насмешлівай ацэнкай прымушае людзей задумацца аб сваіх унутраных якасцях, магчыма, спрыяе імкненню адкарэктываваць асобныя якасці ў лепшы бок.

Мянушкі-характарыстыкі ўзнікаюць у асноўным у выніку метафарызацыі. Сутнасць яе заключаецца ў асэнсаванні адной характарыстычнай прыкметы чалавека і яе асацыяцыі на фоне іншых. Асноўнымі тыпамі метафар з’яўляюцца прадметныя і заалагічныя метафары. Трэба адзначыць, што лексічнае значэнне агульнага назоўніка часта не адпавядае значэнню мянушкі.